
MAGYAR POLITIKAI KÉPVISELET A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Bodó Barna

A székelyföldi autonómia mozgásterei

„Az elmúlt évtizedben kialakult politikai érdekképviseletben és civil társadalmi közösségben mintegy közös nevezőként jelent meg az autonómia, mint nemzetpolitikai cél programszerű vállalása. Ugyanakkor az autonómia folyamatosan, részben a politikai megegyezések, kibékülések témája, újabban azonban sokkal inkább a viták, a megvalósításról, a megvalósíthatóságról szóló nézetkülönbségek forrása, és mára leginkább egy hamisan kreált politikai verseny tétje. Olyan tét, melyet egyes politikusok a politikai retorika, propaganda és haszon érdekében bármikor kockára tesznek, még a vesztes helyzetének biztos és kinyilvánított tudatában is.” (Varga 2004) Varga Attila akkori képviselő, ma egyetemi tanár és alkotmánybíró 12 éve leírt véleményét az autonómia kapcsán megfontolandónak, jórészt érvényesnek gondolom napjainkban is – és ez komoly dilemmát jelent számomra. Amikor elfogadtam Cholnoky Győző szerkesztői kérését, hogy készítsek tanulmányt a székelyföldi autonómiáról a *Kisebbségkutatás* számára, az úgy iránti elkötelezettség motivált. Rengeteg mondandónk van az autonómia kapcsán és egyetérték a szerkesztővel abban, hogy fontos a székely autonómia eredetét, történelmi gyökereit vizsgálni, fontosak a 20. századi vakvágányos magyar autonómia-történekek, meg a jelenkori elképzelések és a nemzetközi környezet is. De a legfontosabb: a közbeszédén túl halad-e az autonómia ügye előre, valamilyen irányba, hogy milyen politikai mozgástérben kell az ügyet képviselni? És annak ellenére, hogy Varga Attila idézett 2004-es tanulmánya óta komoly változások történtek a romániai

magyar politikai életben, az autonómiát illetően a helyzet csak bizonyos vonatkozásban változott – van már olyan közszereplő, aki komolyan és következetesen képviseli az autonómia ügyét.

Világos és egyértelmű helyzet- és felelősségértelmezésekre van szükség az autonómia kérdésében a romániai magyar közszereplők, politikai és civil vezetők – a magyar elit vonatkozásában. Felelősek a közsféra szereplői politikusoktól civilekig, felelős a sajtó, de általánosságban beszélhetünk és beszélnünk kell a felelősen gondolkodó erdélyi magyar polgárról, hiszen az autonómia mindannyiunk ügye, mindenki felelőssége. Ez egyrészt jó, mert az autonómia nem egy szakpolitikai kérdés – mint pl. oktatás – amikor a megoldást a szakterület felelős politikusaitól lehet és kell elvárni. De ez egyben csapdahelyzet is. Mert ha mindannyiunk ügye, fennáll a veszély, hogy nem történik meg a felelőségek lebontása és személyekhez, intézményekhez történő rendelése. És ez nem történt meg. Ennek eszköze a stratégia – és az autonómia képviseletét illetően a közszereplők közös stratégiája hiányzik. Vannak az autonómiát szakmailag képviselő (tudományos) műhelyek, vannak autonómia-párti lapok (kevés), és pár éve mozgalom kialakulására utaló jelek (a Székely Nemzeti Tanács kezdeményezései). Múlt időben, elvégzett feladatként csak az előkészítő szakmai munkáról beszélhetünk. Autonómia-tervezet készült több, indokoltan, mert a képviseletesség, a megvalósíthatóság jelentős mértékben a tervezett autonómia intézményi struktúrájától, vizionált megoldásaitól függ. Az autonómia közösségi jövőkép nem csupán a romániai/erdélyi magyarság számára, de a többségi román nemzet számára is. Hiszen itt valami újat kell elfogadtatni, érvényre juttatni. Ennek kikerülhetetlen buktatója a románság viszonyulása, helyzetértelmezése. Az autonómia javasolt intézményrendszerét a román elit és társadalom fogadókészségének növelése érdekében indokolt hozzákapcsolni a társadalom fő kurrens témáihoz.

Bakk Miklós fejti ki egy, a kettős állampolgárság és a területi autonómia egymásmellettségét elemző, nem kimondottan szakmai közösségnek szánt esszéjében, hogy egy olyan magyar közösségnek kell elfogadtatni álláspontját, érvrendszerét autonómia ügyben a többségi román társadalom vezető (politikai-társadalmi) elitjeivel, amelyre eleve potenciális vagy „rejtőzködő” magyar állampolgárokként tekint a leg-

több román. A magyarság autonóm politikai közösségként való elismerése Románia politikai közösségét nem erősíti, éppenséggel gyengíti. Gyengíti a román államot, éspedig a román állampolgárság multinacionálissá alakításával. (Bakk 2014) Ez a gondolatmenet historikus érvek mentén folytatódik, mivel a román nemzetépítés történelmileg a magyar nemzetépítés ellenében bontakozott ki, a magyar a román nemzetépítés számára a konstitutív kontrasztot, egyben a szükséges ellenséggépet szolgáltatva. Egy történelmileg kondicionált képet kell tehát lebontani, újraértelmezni a mai román politika és a román-magyar viszonyrendszer jelenlegi kontextusában. Vagyis az autonómia-viták (egyik) alapvető kérdése, sikerül-e újradefiniálni a helyzetet, domesztikálni a román nemzetépítésben fontos funkcióval bíró magyar ellenséggépet. A lassan két és fél évtizedes autonómia-történetnek ez olyan területe, ahol a legkevesebb történt, nincs valós párbeszéd autonómia-ügyben a román és magyar elitek között. Találni román oldalon az érvek nyelvét használó szakembert – de politikust nem. Ezt a dilemmát nem lehet zárójelbe tenni, végiggondolása és a szükséges válaszok megfogalmazása nélkül nincs továbblépés.

A helyzetet bonyolítja, miként Bognár Zoltán tételezi az autonómia kérdésének szentelt összeállításában, hogy Romániában a kisebbségi autonómia magyar ügyként jelenik meg a különböző diskurzusokban. Más kisebbségek nem foglalkoznak az autonómia kérdésével, számukra ez nem cél, nem téma. Ezzel az általános kisebbségjogi megoldás magyar ügyként fogalmazódik meg, ami veszélyes: egyszerre akadályozza az autonómia közpolitikai problémaként való felvetését, és a témakör objektív, tudományos vizsgálatát. (Bognár 2008) A partikulárisnak minősíthető politikai és társadalmi törekvések konfliktusképző potenciálja sokkal magasabb, mint akkor lenne, ha a közbeszédben arról szólna: az autonómia általában a többség és a kisebbségek közötti jogviszony rendezéséről szól.

Utaltam már rá, valami csak változott az utóbbi években, idevágóan Pozsony János Csaba álláspontját idézem, aki szerint a székelyföldi autonómatörekvésre politikai mozgalomként érdemes tekintenünk, ez szemben áll a román nemzetállami keret bizonyos részelemeivel. A mozgalom kilép a közszerelőkre lebontott felelőségek világából,

alulról építkezve elvárást jelenít meg, általa világosan érzékelhető, hogy az autonómia-igény milyen jelentős közösségi ügy, mennyire általános és általánosítható. Ideológiai köntösben megfogalmazott célja túlmutat a jelenlegi hatalmi-közjogi konstelláción, mivel a társadalmi élet minden szeletét koherens módon problematizálja. (Pozsony 2013) Ismert, a mozgalom legitimál, növekszik a kérdés/cél társadalmi elfogadottsága, személyessé válik a viszonyulás.

És mozgalom van, évek óta tapasztalhatjuk megnyilvánulásait.

Az újratematizálás kontextusa

Az autonómia értelmezését illetően jelentős eltérések mutatkoznak mind a nemzetközi szakirodalomban, mind pedig az erdélyi/romániai közéletben. Az autonómia-kérdés közéleti jelenlétét sokan vizsgálták, az autonómia-viták 1990 utáni korszakolását többen elvégezték (Bakk Miklós, Bognár Zoltán, Kántor Zoltán), erre nem kívánok kitérni. Talán nem fölösleges megjegyezni, hogy 1990 óta 16 autonómiatervezet/kisebbségi törvénytervezet készült.¹ Ezek közül Székely-

¹ Bognár Zoltán összesítésében ezek a következők: 1) Nemzetiségi törvénytervezet-csomag (1991, Szócs Géza); 2) Memorandum a romániai magyar nemzeti közösség belső önrendelkezéséről (1993, Csapó József); 3) Törvény a nemzeti kisebbségekről és autonóm közösségekről (1993, RMDSZ-SZKT); 4) Törvény a nemzeti identitással kapcsolatos jogokról és a nemzeti közösségek méltányos és harmonikus együttéléséről (1994, Szilágyi N. Sándor); 5) Sajátos státusú helyi önkormányzat statútuma (1994, Csapó József); 6) Romániai magyar nemzeti közösség személyi autonómiájának statútuma (1994, Csapó József); 7) A romániai magyar nemzeti közösség személyi elvű autonómiájának statútuma (1995, RMDSZ ÜE Politikai Főosztálya, Bodó Barna-Szász Alpár Zoltán-Bakk Miklós); 8) Törvénytervezet a személyi elvű önkormányzatokról (1995, Bakk Miklós); 9) Székelyföld autonómiastatútuma (1995, Csapó József); 10) Székelyföld autonómiastatútuma (2003, Székely Nemzeti Tanács); 11) Kerettörvény a régiókról (Autonómia-csomagterv, 2003, szakértői csoport, koordinátora Bakk Miklós); 12) Törvénytervezet Székelyföld különleges jogállású régió létrehozásáról (Autonómia-csomagterv, 2003, szakértői csoport, koordinátora Bakk Miklós); 13) Székelyföld különleges jogállású régió autonómiájának statútuma (Autonómia-csomagterv, 2003, szakértői csoport, koordinátora Bakk Miklós); 14) Kerettörvény a nemzeti közösségek személyi elvű önkormányzatáról (2004, Bakk Miklós); 15) Törvény a romániai nemzeti kisebbs-

földre 4 vonatkozik, időrendben: Székelyföld autonómia statútuma – 1995, Csapó József; Székelyföld autonómiastatútuma – 2003, Székely Nemzeti Tanács; Kerettörvény a régiókról, Autonómia-csomagterv, 3 dokumentumból áll / Kerettörvény a régiókról / Székelyföld különleges jogállású régió autonómiájának statútuma / Törvénytervezet Székelyföld különleges jogállású régió létrehozásáról – 2003, szakértői csoport, koordinátora Bakk Miklós); A romániai Székelyföld autonómia statútuma (2014, RMDSZ).

Ahhoz, hogy az újratematizálás kereteit láthassuk, szükséges néhány meghatározó autonómia-értelmezést felidézni. Kántor Zoltán és Majtényi Balázs fogalmazták meg, hogy a kisebbségi autonómiáért két-féle módon lehet érvelni: a kisebbségi jogokra történő hivatkozással és/ illetve a demokráciára való utalással. (Kántor – Majtényi 2004) Utóbbi érthető, hiszen gyakran tapasztalhatók a domináns többség „zsarnokságára” utaló jelenségek,² – ez pedig közvetlenül kapcsolódik a demokrácia kérdésköréhez. A kisebbségi jogok kérdése az identitásjegyek megőrzését biztosító jogokra vonatkozik, olyan külön jogokra, amelyek hiánya veszélyezteti a magyarság egyéni és közösségi megmaradását, a sajátos kultúra megőrzését. Itt bizony gyakori a többség és a kisebbség eltérő helyzetértelmezése, a többség elutasítóan pozitív diszkriminációt emleget, és az úgynevezett többletjogok jogosságát vitatja.

Az autonómia a kisebbség belső önrendelkezését jelenti, „a legmagasabb jogi státust, amelyet egy kisebbség egy államban elérhet”. Így a nemzeti kisebbségek politikájának lényegi eleme, és autonómián olyan – közigazgatási vagy egyéb területi – egységek létrehozását/ megteremtését értjük, amelynek keretében a kisebbséghez tartozóknak valódi esélyük van dönteni az őket érintő kérdésekről. (Kántor – Majtényi 2004)

Ezt Bakk Miklós szabadegetemi előadásban³ ekként fogalmazta meg: *A magunk dolgában mi magunk döntünk*. Ki a mi? A közösség

ségek jogállásáról (2005, RMDSZ), 16) A romániai Székelyföld autonómia statútuma (2014, RMDSZ).

² Egyetlen példa: a helyi közösségek szimbólum-használata. Egy oltyán kisváros nyugodtan használhatja saját szimbólumait (zászló, címer), egy székely településen ez ellen fellép a bukaresti hatalom helyi képviselője.

³ Politikatudományi diáktábor, Torockó, 2015.

(ön)meghatározása lehet területi vagy identitás alapú, az elsőbe területi illetőség alapján történik a besorolás, második esetben szükség van a szabad döntés révén történő belépésre, regisztrációra. A mi magunk kérdése kiterjed az autonómiaformára is. Magunk dolga: milyen kérdésekre, döntéshozatali területekre terjed ki a „magunk” értelmező jelző? A kérdés politikai, mindig a többségi állam és a kisebbségi közösség közötti politikai alku és megegyezés kérdése. Példák sora idézhető a lehetőségek és létező modellek vonatkozásában – a lényeg a kisebbségi léthelyzetből fakadó hátrányok kiegyenlítése. Miközben a többség nyelvet védi az állam (alkotmánya és intézményei), a kisebbségi nyelv nem védett, csak elfogadott, olykor megtűrt. Ezért az utalás a magunk dolgára. Végül a döntés kérdése: az államtól átvett jogosítványok demokratikusan választott, az állam intézményi rendszerét nem tagadó döntési testületek révén gyakorolhatóak, ezek felett az állam törvényességi felügyeletet gyakorol. A testületek döntései norma erejűek – vagyis az autonómia közjogi jellegű. Az autonómia ebben az értelmezésben eszköz: lehetővé teszi egy etnikai vagy más, külön identitásra igényt tartó csoportnak, hogy közvetlenül irányítsa sajátos ügyeit, ugyanakkor lehetővé teszi az átfogóbb entitásnak, hogy a közös érdekek fölötti hatalmat gyakorolja. (Ghai 2000)

Az autonómia-diskurzusok gyakori, olykor zavaró eleme az autonómia célként történő tételezése. Alig esik szó arról, hogy milyen kisebbségi jövőképek elengedhetetlen tartozéka, mit kívánnak általa elérni. És arról, hogy az autonóm státus konkrétan milyen előnyökkel és negatívumokkal jár. A különböző narratívákat döntően filozófiai és jogi értelmezésben fogalmazzák meg, nagyon ritkán vannak jelen közgazdaságtani és szociológiai elemek. (Bognár 2007) Ugyanakkor azzal is tisztában kell lenni, hogy az autonómia eszközként nem helyettesíthető egy másik, hasonló eszközzel. Az autonómia, mint társadalmi-politikai viszonyokat befolyásoló jövőkép – nem váltható ki. Bakk Miklós szerint a közjogi (területi vagy kulturális, továbbá alkotmányos, törvényes és szokásjogi szabályokat egymásba fonó) autonómia emberek közötti, kilép az ember belsejéből és az emberek közötti viszonyt alakítja. Az autonómia, mint politikai cél, közösséget, annak pedig tagságot, a tagoknak és a kollektívumnak pedig cselekvési szabályokat hoz létre.

(Bakk 2011) Az autonómia egyszerre egy bizonyos politika kritikája, ugyanakkor egy másik politika tematizációs kiinduló pontja.

Az autonómia intézménye olyan államon belüli berendezkedés, melynek keretében a hatalom szinte minden eleme átadható. Az autonómia értelmezhető procedúraként (miként irányíthatja saját ügyeit egy közösség), lehet mérce (a központi és a helyi közösségek közötti hatalommegosztás vonatkozásában), de politikai teszt is, amennyiben megmutatja, egy nemzeti közösség mennyire nyitott más közösségek irányában, mennyire képes felülemelkedni saját érdekein. Ebben a kontextusban érthető meg teljességgel Hurst Hannum autonómia-értelmezése, miszerint az autonómia olyan relatív fogalom, amely a függetlenség azon fokát írja le, amelyet egy sajátos entitás élvez egy szuverén államon belül. (Hannum 1992) Ezt bontja le Rudolf Bernhardt értelmezése. Kétféle definíciót ad meg: egy tágabbat és egy szűkebbet. Első esetben az autonómia nem más, mint egy egyén vagy egy entitás autonóm önmeghatározása, illetve a képessége, hogy saját ügyeit külső behatás nélkül kezelje. A politikai akarat-kinyilvánítás az önmeghatározással kezdődik. Erre sok példa van, utal az egyházi, a városi vagy az egyetemi autonómiára. Bernhardt szűkebb definíciója a kisebbségvédelemre, a kisebbség önrendelkezésére utal, ilyen értelemben köthető az emberi jogok kérdésköréhez is (Bernhardt 1981). Lapidoth az autonómia kérdésével foglalkozó munkák összehasonlító elemzése során felhívja a figyelmet arra, hogy külön kell választani a fogalmat (concept) és a hozzá kapcsolódó nézeteket, elméleteket (conceptions).⁴ Ugyanis miközben az autonómia fogalmáról van egyféle általános megegyezés (érték voltában és a hozzá kapcsolódó fogalmakban), addig az értelmező elméletek és felfogások igen sokfélék és különbözőek. (Lapidoth 1997)

Az autonómia kérdéskörének jelenléte/hiánya a kor fontos politikai kérdéseinek a listájáról olyan esetekben, amikor jelentős kisebbség él egy országban és ez kifejezte autonómia iránti igényét, jelzés értékű: a demokrácia mibenlétét mutatja meg. A demokrácia építése eszerint kisebbségi feladat is, és ezen a területen talán könnyebb többségi partnert találni. Az autonómia kontextusa folyamatosan változik, a saját

⁴ Idézi Miklósné Zakar Andrea: Autonómia – elmélet és gyakorlat, *TÉT* 2010/3 75-91.

közösség prioritásai mellett meghatározó a többségi viszonyulás és a nemzetközi kontextus. Az autonómia kérdéseit elsősorban ezért kell újragondolni, hogy a kérdés beilleszthető legyen a/egy kor domináns diskurzusaiba, hogy róla a közvita megkerülhetetlenné váljon. Egy ilyen kérdés volt a pár éve napirendre vett majd elnapolt romániai közigazgatási reform kérdése.

A történelem: minta és erőforrás

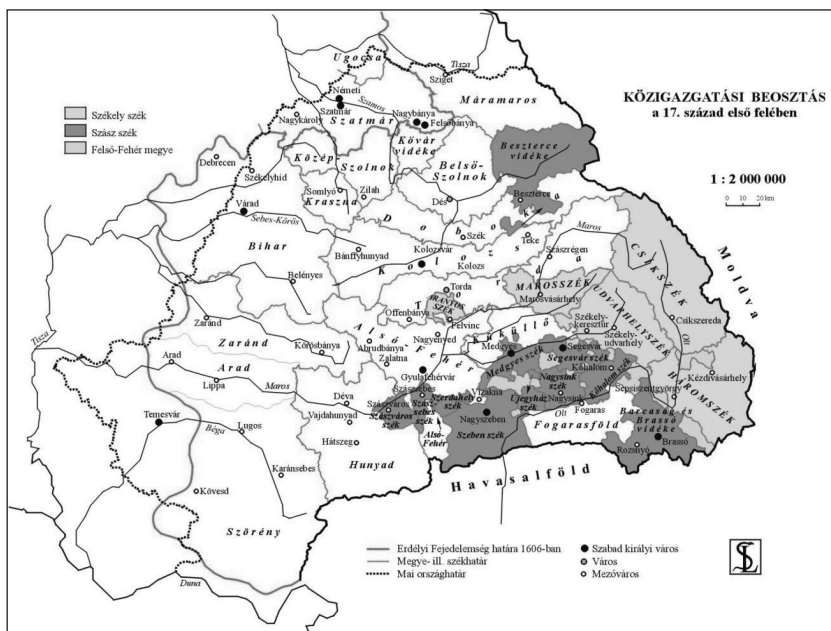
Az erdélyi autonómia-diskurzus központi eleme Székelyföld, a székelység történelmére való utalás. Vissza kell követelni az évszázados autonómiát, ami létezett, az ma is jár. A történelmi perspektíva fontossága tagadhatatlan, ugyanakkor a történelmi folyamatok olvasata eltérő (lehet) magyar és román oldalon, ezért a történelem mintaként való felidézése legyen elvekre utaló. A visszautalás egy sajátos jogállású népeség régióját, annak évszázadokat átívelő közösségi, intézményesülési viszonyait idézi meg.

A Székelyföld a kora Árpád-kortól kezdve a Magyar Királyság része.⁵ A mohácsi csatavesztés (1526) után fokozatosan önállósuló Erdélyi Fejedelemségben a székelység az államalkotó rendi nemzetek közé tartozott. Az önálló fejedelemség megszűnése után Erdélyt és benne Székelyföldet birtokló magyar királyok jogán csatolták a Habsburg Monarchia egészéhez. Az Osztrák–Magyar Monarchia bukását követően Románia részévé vált, majd néhány falu kivételével egy rövid ideig, 1940–1944 között újból Magyarországhoz tartozott.

Maga a Székelyföld fogalma, kiterjedése is változott az Árpád-kori dél-erdélyi szállásterületektől az 1330-as évek egyházi közigazgatásán át a 16. századi Erdélyi Fejedelemségen belüli összeírásokig, amikor a székely székek más kiterjedéssel bírtak, mint a 18. század végén, illetve a 19. században. Az 1876. évi közigazgatási egységesítés, de még inkább az 1918. évi és az 1940. évi impériumváltás után Aranyosszék már csak a

⁵ A székelyföldi autonómia lényegi elemeinek és történetének bemutatására a *Székelyföld története* c. monumentális munka (Egyed és mtsai 2016) alapján kerül sor.

„történeti Székelyföld” kategóriaként kerül említésre. Az ötvenes évektől a „Székelyföld” alatt a Magyar Autonóm Tartományt, az utóbbi évtizedekben pedig döntően csupán Hargita és Kovászna megyét értik.

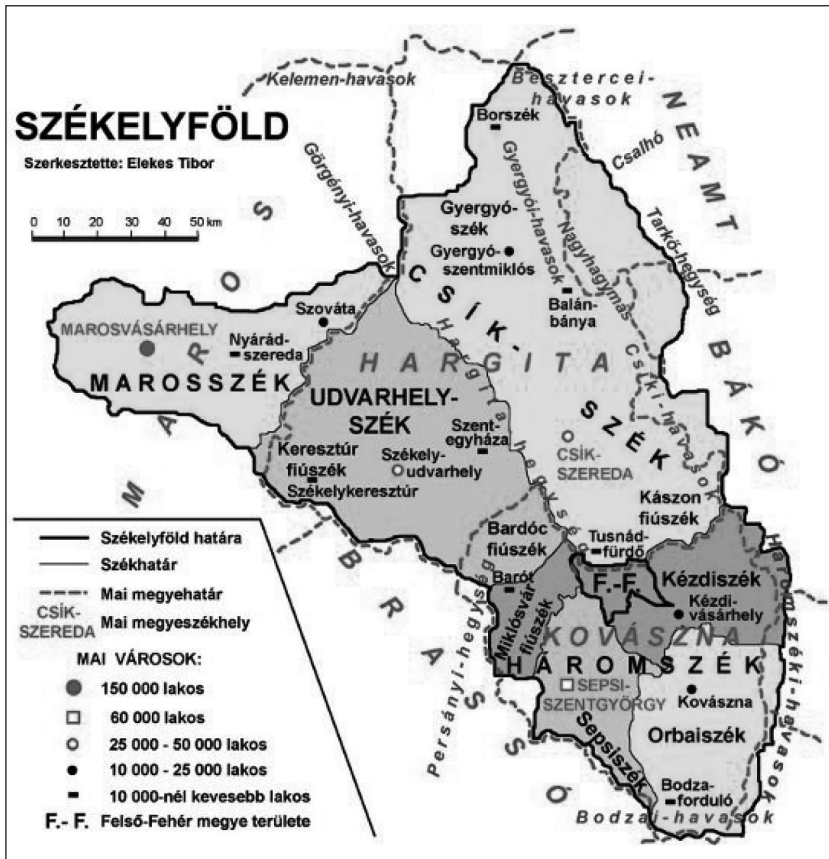
Erdély közigazgatási beosztása a 17. században. Forrás: Sebők László térképgyűjteménye⁶

A székelység történelme nem korszakolható a megszokott módon. A székelység a magyarokhoz való csatlakozása idején katonailag szervezett társadalomban élt, és a mai lakóhelyre való áttelepedése után is a föld közös birtoklása által megőrizte kollektív szabadságjogait. A földművelő életmód terjedésével, úgy a 14-15. században eltűnt a székelyek nemzetségi szerveződése és ennek helyébe lépett a székek szervezete. A székek bizonyos különleges jogállású népcsoportok (pl.: székelyek, szászok, kunok) vármegyei joghatóság alá nem tartozó, közigazgatási és igazságszolgáltatási egységei voltak. Hivatásuk és szerepük ugyanaz volt, mint a vármegyéknek. Az egyetlen főbb különbség az volt, hogy a

⁶ Lásd: <http://sebok1.adatbank.transindex.ro/legbelso.php?nev=ERDE17SZ> (2016.09.15.)

Miközben a magyarság többsége jobbágyi, zselléri státusba süllyedt, addig a székely nép majdnem teljes egészében szabad státusú volt. Ez 1562-ig állt fenn, amikor a szabadságjogaiért fegyvert fogott közszékelységet leverték, és alárendelték a fejedelmi hatalomnak – miáltal lezárult a székely történelem első nagy korszaka. A második korszak 1848-ig, a polgári forradalomig tartott. A székelység jelentős része – vérel, karddal és kitartással – ez időben is sikerrel őrizte meg szabad jogállását. Az 1848-cal kezdődő polgári átalakulással itt is új fejezet kezdődik. A régió történetének kulcsfogalma a katonai szolgálat, mivel ebből származtak az itteni sajátos szabadságjogok az Árpád-kortól a Habsburg-korig. A szabad székelység jelentős része a 16. században jobbágygá lett, a következő évszázadban részben visszanyerte szabadságjogait, majd a 18. században egy részük a határőri intézményrendszer részévé vált. Ehhez társult egy másik történeti sajátosság, a széki közigazgatási szervezet, amelyben a székely autonómia kialakult jogrendszere működött a 14. századtól 1876-ig. A falvak, mezővárosok, székek rendszere alkotta a székelyföldi öngazgatást, amelynek működését kialakult jogszokások szabályozták.

A középkori székelység kiváltságos státusa, társadalmának egész felépítése katonai demokrácia gyanánt élt/él a köztudatban. Az idealizáló történeti emlékezet hajlamos a székely kiváltságokra egyedi jelenségeként tekinteni, pedig közismertek ezek egykorú analógiái: a magyarországi jászok, kunok, szepesi „lándzsás nemesek”, hajdúk, illetve a fogarásföldi, dél-bánsági, Kővár-vidéki román parasztközösségek autonóm jogai. A felsoroltak közül mindegyik kiváltságos csoport rendelkezett specifikus regionális és csoporttudattal, amelynek fő tartóoszlopait kiváltságai képezték. A székelység közigazgatásilag, jogilag és katonailag nemzetségek szerint szervezte meg az életét. Ez Szent István államreformja előtti viszonyok öröksége. A krónikák és a jogi kódexek utalnak arra, hogy önrendelkezésük alapja az ősi szokásjog. A székek egészen 1876-ig nem tagolódtak be a vármegyerendszerbe. Az egyes nemzetségek irányították a székeket. A magyar király koronabirtokból adományozott területet a kunok és a tatárok elleni harcban jelentős szerepet vállaló székelyeknek. A keleti tömb székeinek alapítsa viszont nem királyi jogra vezethető vissza, hanem az ősfoglalásra: 895-re vagy korábbra.

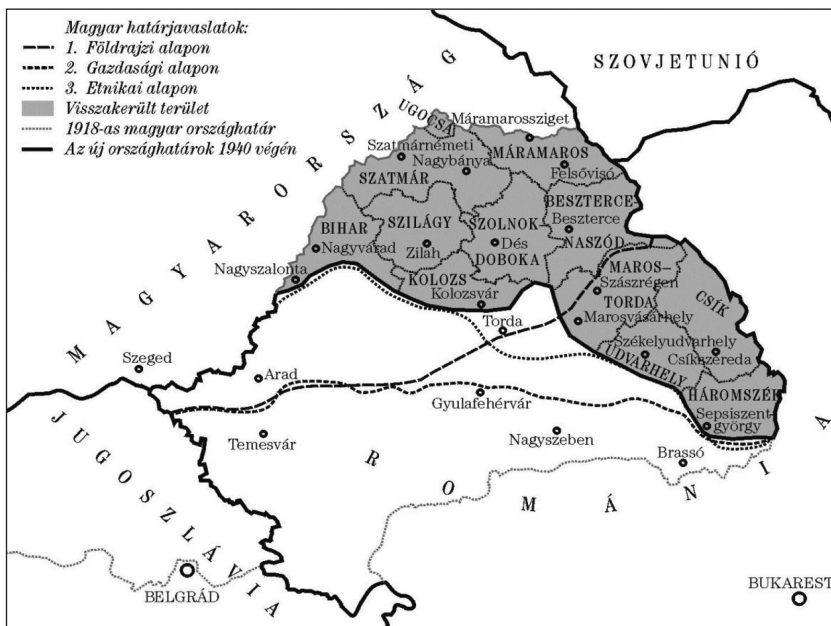
Székelyföld történeti és mai határai.

Forrás: Elekes Tibor (<http://tortenelemportal.hu/2010/01/negyvenket-eve-szunt-meg-a-szekely-autonomia/> 2016.09.15.)

Az 1790 utáni időszakban fennmaradt sajátos kettősség jegyében a székelyek modern, polgári értelemben a magyar nemzethez tartozónak vallották magukat, de továbbra is beszéltek a székely nemzetről, mint kiváltságos rendi nációról. A „székely nemzetről” 1848. évi forradalom után nem beszélünk, mert a székelység 1848-ban, az agyagfalvi gyűlésen lemondott kiváltságos rendi státuszáról. A dualizmus korában a „székelykérdés” összefonódott a régió modernizációs útkeresésével. Az archaikus közösségek felbomlása, az urbanizáció és az iparosodás meg-

készsége, a népesség relatív túlnépesedése és az elszegényedés az országos politikában is fontos témává vált, amelyre a válasz a fokozott állami beavatkozás volt.

A székelyek közigazgatási, jogi és katonai vezetője az ispán volt, akit a király nevezett ki, rendszerint nem székely, de magyar nemesek közül. Korlátlan hatalommal azonban nem bírt, mert a székely nemzetgyűlés által meghozott szóbeli, később írásban is rögzített törvényeknek kellett engedelmessé válnia. A székelyeket megillette az ellenállási jog, ahogyan a nemességet is az Aranybulla értelmében a királlyal szemben. A székek maguk is összehívhattak nemzetgyűlést, amelyen az ispán kötelességeit számon kérhették. Ha az ispán a székek érdekével ellentétesen cselekedett, akár meg is ölheték, házáat, vagyonát elégethették.

Észak-Erdély Magyarországhoz csatolt területei. Forrás: Bárdi Nándor előadása⁸

Annak ellenére, hogy a székely székek a nemzetségek irányítása alatt álltak, társadalmi életüket nagyfokú demokratizmus jellemezte. Az

⁸ <http://slideplayer.hu/slide/1942192/> (2016.09.15.)

ispán kivételével a közigazgatási, jogi és katonai vezetőiket esetenként mindössze egy évre választották. 12 éven belül senki nem volt újrávalasztható, de még a közeli rokona sem. A közigazgatási és jogi hatalmi ágat összevontan értelmezték, tehát a kettőben együtt 24 évig nem volt valaki (vagy annak rokona) újrávalasztható. Se kisbírónak, se bírónak, se esküdtnak. Abban az időben nem léteztek megélhetési politikusok. A törvényesség betartását szigorúan ellenőrizték. Ha egy bíró vagy esküdt hamisan ítélt vagy tanúskodott, vagy akár elhallgatott az igazság szempontjából fontos körülményt, az életével fizetett. Bőrét lenyúzták, és szalmával kitömve közszemlére tették.

A székelyek szabad embernek minősültek, sőt nemesnek. Nem fizettek adót a királynak sem. Sokáig egyetlen adónem terhelte őket, azt is formálisan önkéntes alapon, a székely nemzetgyűlés határozata alapján fizették: a király megkoronázásakor, ha megnősült, vagy fia született, akkor családonként egy-egy ökröt ajánlottak fel az uralkodónak. A székelyek szabadság- és önrendelkezési alapja a személyes és közösségi szabadságjog volt. Nem fizettek adót, de a többi magyar nemeshez hasonlóan, amikor támadás érte az országot, saját költségre kötelesek voltak hadba vonulni, és az országot megvédeni.

A székely haderő mindig is az egyik legütőképesebb része volt a magyar hadviselésnek. 40-50000 főt is képesek voltak mozgósítani. Az egyes seregek névsorát a mai napig megőrizték az úgynevezett katonai lustrák. A székely önrendelkezést több király és fejedelem meg akarta szüntetni – szükség lett volna a székelyek adóira. Az évszázadok során az uralkodók rájöttek, hogy a leghatékonyabb az, ha a székely haderőre támaszkodnak. Akkor erősítették meg királyi oklevelekben a székely szabadságjogokat, amikor a hadi esélyek kényszere azt diktálta. A székelyek gyalogosan vagy lóval vonultak hadba. A tehetősebbek mentek lóval. Innen a nevük: lófő.

A székely társadalom nem volt erősen rétegzett. Mindenki annyi földet birtokolt, amennyit maga és a családja meg tudott művelni. A magán- a közösségi és a nemzeti tulajdon egyenrangú volt. A törvényeik nem engedték meg a nagybirtokok és a főnemesség kialakulását, a hatalom koncentrálódását. Ennek a társadalmi-jogi berendezkedésnek köszönhető, hogy a Székelyföldre nem kellett olcsó(bb) munkaerőt a hegyeken túlról hozni. A székely ember nem szolgált, és nem tartott szolgát.

Valójában a képlet nem ilyen egyszerű. Székelyföld ország volt az országban, állam az államban, de nem létezhetett teljes elszigeteltségben a Magyar Királyságon belül. Mindig is voltak személyi, jogi, gazdasági kapcsolatok, átfedések. Székelyek is szerezhettek főnemesi rangot érdemeikért a királytól, hozzá pedig jutalomként királyi birtokot, többnyire a Székelyföldön kívül, de kisebb mértékben egy idő után ott is. Különösen a Fejedelemség korában, a háborúk és polgárháborúk idején váltak a viszonyok bonyolulttá. Székelyföld önrendelkezése ellenére voltak átfedések a székely archaikus társadalom és a magyar feudalizmus között. A Székelyföld területére is kerültek nem székely nemes jogállásúak: magyarok, románok, szabad parasztok és jobbágyok, munkások – például a sóbányákba. A sókitermelés és -kereskedés kezdetben a helyi székelyek joga volt például a Sóvidéken, de később királyi monopólium lett. Később, a szokásjog megkerülésével, kialakultak nagyobb birtokok a székek területén is, ahol az urak szívesen fogadták a hegyen túlról, a bojárrendszer szorításából érkező román munkaerőt is. Ez a székely szokásjog szellemisége és a gyakorlata ellenében történt, de nem kérdőjelezi meg annak a társadalmi-jogi berendezkedésnek a következetességét és igazságosságát, amelyben a székely autonómia gyökerezik.

A 19. század végétől mind a magyar, mind a román nemzetépítésben kiemelt szerepet kapott a Székelyföld. Az 1918. évi impériumváltással a társadalmi-gazdasági modernizációs problémák változatlanok maradtak, de az új keretek között a román nacionalizmus fő célja az ország etnikai átrendezése, nemzeti homogenizációja lett, és ebben az erdélyi városok mellett a Székelyföld vált a legfontosabb célterületté. Az 1940. évi visszacsatolás után a régió infrastrukturális és művelődési, szervezett fejlesztése a magyar nemzetépítés számára vált kiemelten fontos társadalomszervezési modullá.

Autonómia és kisebbségi léthelyzet

A székelyek a megmaradásért fegyverrel, tudással és munkával küzdöttek. Megvédték szülőföldjüket, megtartották anyanyelvüket, megőrizték hagyományaikat. Nem adták fel az impériumváltás után sem, Román-

nia kemény kisebbségellenessége alatt sem, s nem adják fel ma sem. Románia ma is nacionalista, központosított, a közösségi jogokat korlátozó állam: a hivatalos okmányokban nem tűri el a Székelyföld⁹ nevet, a régióhatáron leveteti a Székelyföldet hirdető pannókat, szimbólumként üldözi a székely nép zászlóját. A román alkotmány szerint Románia nemzetállam.¹⁰ Érthető, hogy a román politika ellenérdekelt az erőteljes székely nemzettudat kialakításában.

Vincze Gábor szerint a székely autonómia kérdésének az első világháború végén történő megjelenése nem választható el az erőszakos impériumváltástól. A román uralom alá került székelység ugyanis identitása védelmében tartotta szükségesnek az autonómia gondolatának felelevenítését. Az első autonómiatervezetet 1919 januárjában készítette Paál Árpád *Emlékirat a semleges, független székely államról* címmel. (Székelyudvarhely, 1919. január 13.)¹¹ (Vincze 2000)

A világháborúk közötti tervezetek közös hivatkozási alapja: a történelmi hagyományok, valamint két nemzetközi dokumentum. Az első az 1918. december 1-i gyulafehérvári nemzetgyűlés határozata, miszerint teljes nemzeti szabadságot ígértek az együttlakó nemzetek számára: „Mindenkinek népnek joga van a maga neveléséhez és kormányzásához saját anyanyelvén, saját közigazgatással, saját kebeléből választott egyének által” – áll a rezolúció III/1. pontjában. A másik dokumentum a Bukarest által 1919. december 9-én – igaz: vonakodva – aláírt párizsi kisebbségi szerződés

⁹ Ugyanakkor románul elfogadott és használt nevek – Țara moșilor/Mócvidék, Țara Oașului / Avasföld – ugyanúgy történelmi tájegységet jelölnek, mint a Székelyföld.

¹⁰ Európában Románia az egyedüli ország, amelynek alkotmánya ilyet tételez.

¹¹ A fontosabb tervezetek: Paál Árpád: *Emlékirat a semleges, független székely államról*, 1918. (PÁH, Ms. 7651/153); Koszmosz: *A székelység tanügyi önkormányzatához. Magyar Kisebbség*, 1927. 7. sz. 259-261., 8. sz. 293-295.; Tusa Gábor: *A székely vallási, és tanügyi autonómia*. Minerva Rt., Kolozsvár, 1930.; Paál Árpád: *Törvény a székely községek közművelődési önkormányzatáról*, a Párizsban 1919. december 19-én kötött nemzetközi szerződés 11. cikke alapján. Kolozsvár, 1931. november 8. (korrektúra példány). Papp József: *Az erdélyi székelyek vallási és tanügyi önkormányzata. Magyar Kisebbség*, 1931. 8. sz. 283-289., 9. sz. 324-332., 10. sz. 364-369.; Balogh Arthur: *A székely vallási és tanügyi önkormányzat. Erdélyi Múzeum*, 1931. 10-12. sz. 341-354.; Mikó Imre: *A székely közületi kulturális önkormányzat*. Kolozsvár, 1934. (Az erdélyi kérdés megoldására a két világháború közt született tervezeteket, javaslatokat Bárdi Nándor gyűjtötte össze.)

volt, amelynek 11. cikkelyében a székelyeknek (és a szászoknak) „vallási és tanügyi kérdésekben helyi önkormányzatot” helyeztek kilátásba. Figyelem: a gyulafehérvári határozatok – általánosan – az egész erdélyi magyarságnak ígérték kulturális autonómiát, a kisebbségi szerződés kimondottan csak a székelyekre korlátozta azt. Komoly problémát jelentett, hogy a két világháború közötti román kormányok egyik dokumentumot sem emelték törvényerőre, nem kívánták végrehajtani.

A székely autonómia kérdésével magyar kisebbségpolitikusok, jogászok, főleg a húszas évek végén, a harmincas évek elején foglalkoztak, amikor úgy tűnt, hogy Romániában is megtörténik egyfajta közigazgatási decentralizáció, és van némi esélye legalább a kulturális autonómiának. Balázs Sándor jegyezte meg ezekkel a tervezetekkel kapcsolatosan: az ábrándozások akkor sem hiányoztak.¹²

Az autonómia kérdése másodszor Tusa Gábor *A székely vallási, és tanügyi autonómia* c. munkájában (Minerva Rt., Kolozsvár, 1930) jelenik meg. Az első törvénytervezetet Paál Árpád készítette 1931-ben, az 1919. december 19-én kötött párizsi nemzetközi szerződés 11. cikke alapján dolgozta ki a *Törvény a székely közületek közművelődési önkormányzatáról* c. tervezetet. Paál központi fogalma a székely közület: „azon állampolgárok szervezett összessége, akik a Székelyföldön és az azzal közvetlenül összefüggő szomszéd területeken állandó lakosok, magukat magyar anyanyelvűnek vallják és szervezetük alapjaként magukat közös összeírásba foglaltatják”. Az intézmény rendeltetése, hogy tagjainak egyházi és iskolai ügyeit az állam felügyelete alatt helyi önkormányzattal maga intézze. Területe: a történelmi Székelyföldnek azon községei és városai, ahol 50%-nál nagyobb a magyar őslakosság aránya. A székely közületi autonómia az Országos Magyar Párt politikai céljai között 1933-ban került a középpontba. Paál koncepcióját fejlesztette tovább Pál Gábor csíkszeredai ügyvéd javaslatában (*Törvényjavaslat a „Szövetséges és Társult Főhatalmak”, valamint Románia között 1919. évi december 9-én Párizsban kötött kisebbségi szerződés 11. cikkében biztosított kulturális önkormányzat életbeléptetéséről*), aki a régi székek magukat magyarnak valló lakóiból tervezte megszervezni a Magyar Kultúrszövetséget, mint

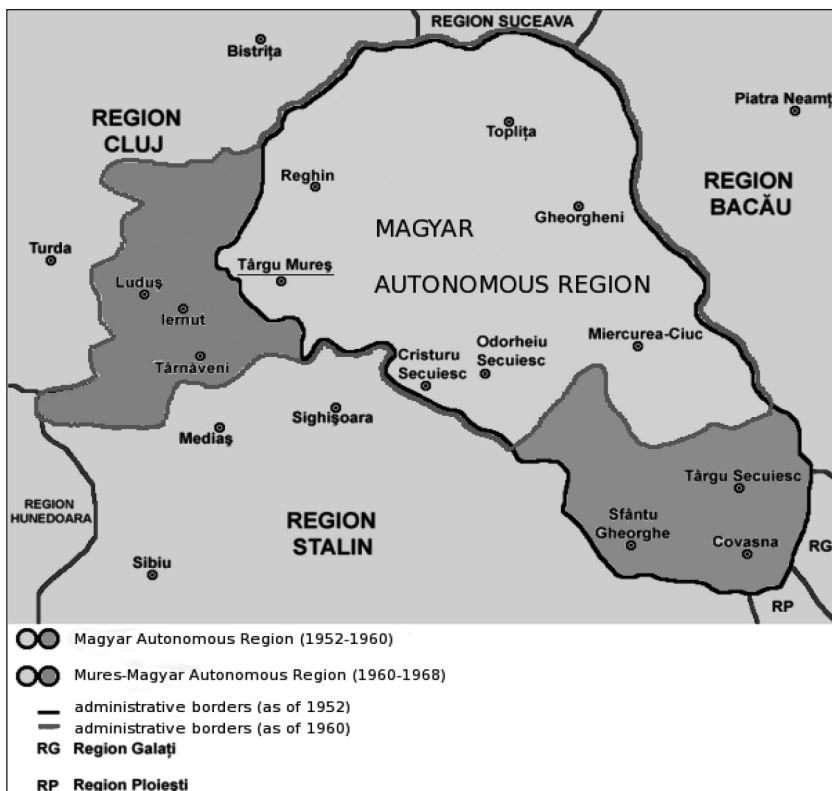
¹² Kézirat alapján idézi Vincze Gábor (2000).

önkormányzati testületet, erre ruházta volna át az adott terület magyar lakossága oktatási és közművelődési igényei kielégítésének feladatát. Végül a sort Kós Károlynak a 30-as években megfogalmazott stratégiai jövőkép koncepciója zárja, aki szerint általános cél a helyi közigazgatási autonómiák kiépítése a községtől a tartományig, ugyanakkor az erdélyi nemzetek kulturális szükségleteinek kielégítése a nemzeti kultúraautonómiák feladata, melyek költségvetésének fedezetét az állami költségvetés biztosítja. Célként a független Erdély megteremtését vizionálta, hiszen a nemzetközi erőviszonyok megváltozásával a kisebbségi politikusok és szakértők számára világossá vált, hogy az erdélyi kérdés rendezése alárendelődött a nemzeti szupremáciát szolgáló a román államépítésnek. (Bárdi 2004) A harmincas évek vége felé azonban, amikor a nemzetközi helyzet alakulása folytán ismét előtérbe került a határrevízió lehetősége, a székely autonómiával kapcsolatos tervezetés korszaka véget ért.

A világháborúk közötti időben Erdély és ezen belül Székelyföld vonatkozásában a magyar–román nemzetépítési verseny-helyzet megmaradt, az erdélyi közösségek meg sem próbálkoztak az etnikai törésvonalon túllépő, regionális identitásra építő modellek kidolgozásával. Miközben Erdély több közösségi érdekre épülő mozaik szerkezete felbomlik, a térséget két nemzeti centrum (Bukarest, Budapest) kívánja felülről összeszervezni. A helyi közösségi érdekek között, a különböző kultúrák között nem alakult ki kapcsolat, még kevésbé szerepleosztás. Az állami integráció kényszerével szemben (Unió, megyésítés, majd Nagyrománia egységesítése) az erdélyi autonómia gondolatát lehetett volna képviselni, egyáltalán nem mellékes a jövőkép alakulása, hogy milyen hangsúlyokat kap a rendi különállás hagyományának a megőrzése, a modern kulturális autonómia igénye. (Bárdi 2004)

A II. világháború után a román hatalom legfontosabb célja Erdély visszaszerzése. Petru Groza miniszterelnök, aki magyarbarát politikus hírében állt, többször kijelentette, hogy a magyar–román kérdés nem határkérdés, hanem a „határok légiesítésének” kérdése. Az általa vizionált jövőkép lényege, hogy az erdélyi magyarságnak érdemes román uralom alatt élni, mert vége a megalázó, kisebbségi helyzetnek, hamarosan megvalósul a „teljes nemzeti jogegyenlőség”. Ez a kijelentés, köztudott, megtévesztő politikai ígéret maradt, Bukarest végig magyarel-

lenes politikát folytatott. Vincze Gábor figyelmeztet arra, hogy az 1944 utáni erdélyi magyar politikai elit egy része ugyanúgy elutasította a székely autonómia tervét, mint a két világháború között. Az ok is hasonló volt: a „székely gettó”. Attól tartottak, hogy azokat a kisebbségi jogokat, amelyek az egész erdélyi magyarságot megilletnék, csak a székelysége fogják korlátozni. 1945-ben a magyar kormány megbízásából elkészült egy autonómia-tervezet, amelyet a hivatalos magyar küldöttség elvitt Párizsba, hogy a békekonferencián bemutassa – de erre nem került sor.

Magyar Autonóm Tartomány / Maros-Magyar Autonóm Tartomány. Forrás: Wikipédia

1947 után, a kommunista időszakban megváltozott Magyarország és a határain túli magyar közösségek közötti kapcsolat, az anyaország semmilyen védő szerepet nem vállalt, elfordult a kisebbségekről. Ebben

a helyzetben jött létre Székelyföld területén, 1952 nyarán a Magyar Autonóm Tartomány (MAT), ezt 1960 decemberében jelentős mértékben átalakították, lényegében felszámolták, név szerinti megszűnése 1968-ban következett be. Neve ellenére reális autonómiát nem biztosított, ezt kizárta a kommunista közigazgatás rendje. Az ún. autonómiát a célközösség részéről senki sem kérte, ezért sokak számára ma is kérdés, hogy a nemzetellenes kommunista rendszer – igaz: moszkvai utasításra – miért hozta létre. Az orosz belpolitika ismerte az autonómia intézményét – ennek lényegi elemeivel most nem foglalkozom –, de Romániában maga a gondolat is idegen volt, veszélyesnek számított.

Stefano Bottoni szerint az 1952-ben létrehozott MAT nem a nemzetiségi jogok bővítését, vagy a már többször megoldottnak nevezett nemzetiségi kérdés „tökéletesebb” megoldását szolgálta. A MAT létrehozatalával a magyar kérdést, amelyet addig országos szintű problémaként kezeltek, regionális kérdéssé szűkítették le. (Bottoni 2008) A MAT kialakításával kezdődött el az akkor még Kolozsvártól Szatmárig és Nagyváradtól Zilahig helyi többséget alkotó magyarság nyelvhasználati jogainak kemény visszaszorítása, teljes erővel beindult Erdély többi részein az asszimilációs politika. A politikai kirakatban Székelyföld autonómiája jelent meg, ugyanakkor Kolozsvár első többségi román polgárának a megszületését Bukarestben, a párt legfőbb vezetése – 1958 végén – pezsgőbontással ünnepelte meg. A MAT egy jól kigondolt elterelő hadműveletként értelmezhető, amelyre az asszimilációs politikának a 60-as évek végén már nem volt szüksége.

Autonómia és (köz)politikai témák

A román többségi és a magyar kisebbségi elitek közötti autonómia-vita elősegítése (megkerülhetetlensége?) érdekében a kérdést más, tágabb kontextusba kell(ene) helyezni: ilyen lehet az erdélyi kérdés. Az erdélyi kérdés az államépítés problémája, és ez vonatkozik a román többségre, valamint a kisebbségi közösségek elitjeire is. Ismert, hogy Köztes-Európában (a Németország és Oroszország illetve Finnország és Görögország közötti térségben) az utóbbi évszázadban párhuzamosan zajlott

a birodalmak felbomlása és az etnikai közösségek tudatosulása. Mivel a párhuzamos nemzet- és államépítési folyamatok szinte egyáltalán nem vettek figyelembe regionális érdekeket, az egyetemes nemzetépítés elnyomta a regionális aspirációkat. Az erdélyi kérdés az új helyzetben nem Erdély hovatarozásának a kérdése, hanem arra vonatkozik, hogy az országon belül ezt a térséget miként kezelik, milyen közigazgatási önállósággal bír. Erdély modernizációs előnyei ismertek a többi román történelmi régióval szemben, ez tehát egy olyan kérdés, amelyben az erdélyi román, magyar és más kisebbségi elitnek igenis közösen léphetnek fel. Egy, a modernizációban vezető szerepet betöltő Erdélyről régióként különböző ideológiák, jövőképek és elvárások fogalmazhatók meg – és igenis lehetséges az etnikai törésvonalat felülíró elvi vita és akár közös jövőkép is. Fontos kérdés persze, hogy egy ilyen jövőkép miként illeszkedik a konkrét politikai, jogi viszonyok rendszerébe, a napi politikai érdekek mennyire teszik lehetővé a regionális érdekképviseletet.

Lehetséges politikai találkozási pontja a különböző elitnek programjainak az önkormányzatiság kérdése. A közigazgatás hatékonysága elsőrendű kérdés napjainkban, amikor a megtermelt nemzeti összterméknek közel a felét a közszférában költik el a központi és helyi költségvetések által. A közigazgatás a legtöbb európai országban válságban van, illetve keresik a rugalmas megújulás módját. Ehhez szükséges a mai helyzet pontos ismerete – és ez sem egyszerű feladat, hiszen a nemzetközi közigazgatás-tudomány adós a mindenki által elfogadott mérőszámmal, amely megmutatná, egy állam, egy kormányzat mennyire hatékonyan kormányoz. Abban egyetértés mutatkozik, hogy az alacsony hatékonyságú működés az esetek túlnyomó többségében a rossz, hiányos helyzet- és feladatértelmezésre vezethető vissza. Szükséges a közigazgatási látótér átértelmezése mind földrajzilag, mind hatáskörileg, külön kell választani hatásköröket. Állampolgár-barát közigazgatásra van szükség, amelynek jellemzői: eredményes, gazdaságos, hatásos, biztonságos/rugalmas, felügyelhető, alkalmazkodó, elszámoltatható. Újra meg kell határozni a helyi közügyek körébe tartozó (szakmai) hatásköröket, az önkormányzati hatásköröket. El kell készíteni az állami és helyi feladatok kataszterét, illetve újra kell gondolni és pontosan meghatározni a közigazgatási szintek közötti viszonyt, a különböző szervezetek belső

működését, ezt kölcsönösen el kell fogadni. És természetesen biztosítani kell a helyi döntéshozatal önállóságát. Ennek összetevői a feladatellátás autonómiája (szubszidiaritás elve), vagyis hogy helyi közügyekben önállóan szabályoz és igazgat, továbbá a szervezetalakítás autonómiája és a gazdasági autonómia – saját pénzügyi források, amelyek arányban állnak az előírt és ellátott feladatokkal. A felsoroltak olyan kérdések, amelyek megkönnyítik, elősegítik a két, eltérő közigazgatási hagyományt magáénak valló közösség kommunikációját. Ugyanis a magyar közgondolkodás a képviselőre, a közigazgatáshoz alulról felfelé épülő rendszert asszociál, amikor a legitimitás alulról, a közösség irányából épül fel. A román politikatörténet a dekoncentrációt ismeri és preferálja, amikor a központi hatalom jogköröket ad le helyi szintű testületeknek. Ebben az értelemben a magyar vidék nem azonos a román provinciával.

Harmadsorban a régiók és a regionális politika kérdéskörét lehet említeni. Az Európai Unió integrációs folyamat keretében kialakult Romániában egy regionális felosztás, amely fejlesztési s nem közjogi régiók megalakítását jelenti, illetve bizonyos szellemi csoportok hatására kialakult és többé-kevésbé állandósult egy diskurzus a regionalizmusról. Ugyanakkor a politika szereplőinek jelentős része által elfogadott a Stanomir-bizottság 2009-es jelentése, mely szerint „Románia mai közigazgatási felosztása a jelenlegi körülmények között *értelmetlen*, mivel nem egy szabad ország számára hozták létre, hanem azért, hogy általa ellenőrizzék, felügyeljék a polgárt. Románia már nem rendőrállam, ahol egy karsú közigazgatási rendszerre van szükség, legyen 9-12 megye a jelenlegi Alkotmány előírásainak megfelelően, vagy *régió* egy jövőbeni alkotmány keretei között. [...] Az indok: a térségek kiegyensúlyozott, fenntartható fejlődése. Ez csak akkor válik lehetővé, ha az átszervezés nyomán igazi helyi autonómia jön létre.” (Stanomir 2009) A közigazgatás átszervezésével kapcsolatosan megfogalmazható dilemmák: a régió és az átszervezés kérdései igazi, valós politikai szándékot jelző jövőkép-elemek, avagy a politikai kontextusra épülő politikai játék elemei; mennyire valós szándék a közigazgatási átszervezés és az alkotmány-módosítás; a közigazgatási átszervezésben milyen súlyt kap a kisebbségi helyzet.

A közigazgatási reform szükségessége 1995 óta többször felmerült, a politika mellett a szakma és a civil szféra is megnyilvánult ebben a

kérdésben. 2011-ben került a kormánypolitika vezető témái közé, és az akkori elképzelésekre jelentős mértékben hatott a Stanomir-jelentés. Erre a témára valóban rá lehet építeni az autonómia elemeit, ugyanakkor a regionalizmus olyan nyelvezettel vértézi fel az autonómia-törekvések képviselőit, amellyel e törekvések az európai uniós fórumokon is képviselhetők lesznek. Ezt jó ideje felismerték szakértők és politikusok, léteztek és folynak tanácskozások és viták. Arra azonban magyar oldalon figyelmeztetnek, hogy Erdély egyfajta iratlan alkotmánya szerint itt fejlett, jól intézményesített közvetett kormányzás működött, az Ókirályságot elsősorban uralkodói rendeletekkel irányították. A Román Ókirályságban a közvetett kormányzás gyengébben intézményesített változata működött, melyet Alexandru Ioan Cuza reformjai alakítottak át közvetlen kormányzássá, és ez vált nemzetépítővé. Ez volt annak a központosított államnak az elődje, amely ha regionalizál is, azt a nemzetépítésért teszi. Erdélyben a közvetett kormányzásnak volt hagyománya, itt a régió az állam és politikai közösségei közötti közvetítés egyik formája, vagyis a regionalizálás a közösségi elemet hozza előtérbe. (Bakk 2013)

Diskurzusok, szereplők – partnerek és ellenfelek

A székelyföldi autonómia kérdésében érdekelt/illetékes szereplőket mindkét – magyar és román – oldalon több kategóriába lehet sorolni. Magyar oldalon elsőként említendő a pártok, másodikként a civil szféra, harmadikként a sajtó¹³. Kisebb dilemmát jelent, hogy a székelyföldi települések helyhatóságaiban szerepet vállalók (polgármesterek, helyi képviselők, román szakszóval tanácsosok) külön kategóriát képeznek-e, vagy mivel pártok jelöltjeiként szereztek mandátumot, a pártokhoz kell őket sorolni. Ennek a dilemmának a bemutatása túllépi a dolgozat kereteit. A magyar oldalon több autonómia-akció és –rendezvény keretében a polgárok is megnyilvánulnak – rájuk a mozgalom címszó alatt utalok. Román oldalon külön kell beszélni pártokról és állami-hatalmi intézményekről. Itt kérdés, hogy a román hatalmi intézmény részeként

¹³ A sajtóval ebben a dolgozatban nem foglalkozom.

a magyar anyanyelvű prefektus hova sorolandó. Román oldalon is létezik civil szervezeti véleménynyilvánítások, létezik a sajtó. És mindkét oldalon léteznek a kérdéskörrel foglalkozó kutatók, szakértők – akiknek az intézményi hovatartozása igen változatos lehet. Magyar oldalon a szakértői kör kiegészül az anyaországiakkal – róluk sem kívánok szólni.

A politikai és civil határvonal nem egyértelmű, hiszen a Székely Nemzeti Tanács, amely az utóbbi években a legjelentősebb rendezvényeket szervezte, köztestületi struktúrát épített ki, de nincs közjogi státusa. A jogi háttérrel számára a mögötte/vele együtt működő civil szervezetek (Siculitas Egyesület Romániában, Székelyföldért Társaság Magyarországon) jelentik. Az SZNT alapvető célját támogató további szervezet a Sepsisreform Egyesület, amely az SZNT állandó partnereként határozza meg magát.¹⁴

A politika területén a legjelentősebb erdélyi magyar szereplő a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ). A pártként működő szövetség 2015-ös kongresszusán több tevékenységi területre vonatkozóan fogadott el intézkedési tervet, programot,¹⁵ ezek között az autonómia külön nem szerepel. A Nemzetpolitika törekvések c. program-dokumentumban szerepel a kulturális autonómia fogalom, amelyet a szöveg szerint „csak széles társadalmi összefogással, szakmai és civil szervezetekkel, valamint a történelmi egyházakkal közösen valósíthatjuk meg. A politikai szerepvállalás önmagában ehhez kevés – az együttgondolkodásnak, a közös cselekvésnek nincs alternatívája.” A mindössze 1 oldalas dokumentum további kulcsszavai: társadalomszervezés, önkormányzati keret, szolidaritás, közösség. Ennyi.

A korábbi, 2013-as kongresszuson elfogadott Programban imperatívusként szerepel: a magyar közösségnek „autonómiával kell rendelkeznie.” A dokumentum tartalmazza az autonómia értelmezését (3. old.), majd ekként fogalmaz: „Az RMDSZ az autonómiaformák – beleértve a területi autonómiát is – jogi megfogalmazását és törvényhozás útján való

¹⁴ Fontosak a jogvédelmi kiállásai, pl. nyelvi jogokért, a sepsiszentgyörgyi kőbánya körüli helyzet rendezése.

¹⁵ A kolozsvári RMDSZ-kongresszuson elfogadott program-dokumentumok területenként: oktatás, családpolitika, gazdaságpolitika, nemzetpolitika, külpolitika, ifúságpolitika, nők közéleti szerepvállalás.

érvényesítését kívánja elérni. Ezáltal szorgalmazza az általános decentralizálást és a szubszidiaritás elvének alkalmazását, melynek érdekében az erdélyi etnikumok együttélésének pozitív hagyományaiából, valamint az Európában megvalósult, példaértékűnek tekinthető önkormányzati modellekből indul ki. Mindaddig, míg az ezt biztosító törvények meg nem születnek, az RMDSZ a belső választások útján olyan autonómiatanácsokat hoz létre, amelyek, korlátozott hatáskörben, a jogállam és az érvényben lévő törvények keretei között a közösség identitását érintő kérdésekben korlátozott önkormányzati feladatokat látnak el.” Szerepel a dokumentumban a személyi elvű autonómia kérdése („A személyi elvű autonómia révén létrejön a romániai magyarság saját intézményrendszere az oktatás, a művelődés, a tájékoztatás, valamint a kulturális örökségvédelem területén. Ezt az autonómiát a romániai magyar közösséghez tartozó személyek által választott köztestületek gyakorolják. A magyar nemzeti közösség önkormányzata a szabad identitás elvét érvényesítő regisztráció alapuló választási névjegyzékek és az ennek alapján megtartott általános, titkos és közvetlen választás útján jön létre, amelynek szabályosságát külön törvényben az állam szavatolja. Különös fontosságot tulajdonítunk a személyi elvű autonómia alapján működő Kulturális Autonómiatanácsnak, a regionális önkormányzat megvalósítását célul tűző Székelyföldi Önkormányzatok Szövetségének.”) és a korábbi tervezeteknek megfelelően a sajátos státusú önkormányzatokra is van utalás, de a program maga nem tartalmaz ezek elérésének módjával kapcsolatosan semmilyen információt, és a megvalósítás tervezett módját illetően nem létezik más, a programhoz csatolt dokumentum.

A székelyföldi autonómiára külön történik utalás: „A székelyföldi autonómia olyan közjogi szervezési keretet, intézményes struktúrát jelent, a helyi hatóságok számára döntéshozatali jogosítványokkal. Fontosnak tartjuk ezt a már kivívott jogok megtartása, szélesítése, a székelyföldi közösség jogainak és érdekeinek a hatékonyabb érvényesítése érdekében. Az autonómia ugyanakkor többlet hatáskörökkel is jár, a régió sajátos kulturális és nyelvi hagyományait és örökségét tekintve. Támogatjuk a székely szimbólumok és színek minél szélesebb körű használatát, továbbá a .sicdomain név bejegyzését.” (4. old.) Ennek a megvalósítását illetően sem kapunk semmilyen további tervet, elképzelést.

2014-ben az RMDSZ részéről kidolgoztak egy autonómia-tervezetet (A romániai Székelyföld autonómia statútuma), miután az RMDSZ 2013-as kongresszusának záró sajtótájékoztatóján Kelemen Hunor elnök egy, a korábbiaknál részletesebb tervezet kidolgozását és parlamentbe való benyújtását helyezte kilátásba. A tervezet kidolgozóinak nevét hivatalosan nem ismerjük, csak azt, hogy az MPP az általa is vállalt dokumentumot kidolgozó bizottságba kit delegált. A törvénytervezet benyújtását a parlament 2014-es tavaszi ülészakára tervezték, míg a nyilvános vitát a februári hónapra. Mindez késett, részben elmaradt.¹⁶ A tervezetről elemzést közöl Bakk Miklós¹⁷, aki szerint az RMDSZ székelyföldi autonómia statútum-tervezete Hargita, Kovászna és Maros megye társulásos (fejlesztési) régiójának a kialakítását, valamint „sajátos státussal” való felruházását fogalmazza meg. A tervezet jóval kevesebb hatáskört biztosítana a székelyföldi régió számára, mint az SZNT vagy az EMNP tervezete, talán abból a stratégiai megfontolásból, hogy a hatásköri jogosultságokat sikeresebb „menet közben”, a régió autonómiájának a „fejlesztésével” elérni. A tervezett régió beillesztése a román alkotmányjogi keretekbe közjogi szempontból kivitelezhetetlennek tűnik. Közpénzügyi fejezete sokkal kidolgozottabb, mint az összes korábbi tervezeté.

A helyzet részletes bemutatása azért fontos, mivel nehéz eldönteni, az autonómia-tervezettel az RMDSZ milyen célt kívánt elérni. Ha az elnöki ígéret teljesítéséről van szó – akkor ez megtörtént. Ha az autonómia ügyét kívánja előmozdítani, a tervezet sokszereplős, nyilvános vitájának az elmaradása, a későbbi konkrét lépések hiánya azt mutatják, hogy született egy új dokumentum, más nem történt.

Az autonómia kérdését napirenden tarthatná a Kulturális Autonómia Tanácsa, amely RMDSZ struktúra. Csakhogy ennek döntései¹⁸ és az

¹⁶ Az RMDSZ honlapján megtalálható a statútum szövege, és külön fül alatt kereshetők a vele kapcsolatos vélemények. Itt viszont csak egy (szerző nélküli) válasz található egy Salat Levente-bírálatra.

¹⁷ Lásd: http://mensura.ro/iras/az_rmksz_szekelyfold-torvenye_a_kozvita_elott (2016.09.20.)

¹⁸ „A Kulturális Autonómia Tanács (KAT) döntése értelmében az RMDSZ Ügyvezető Elnökség teljességre törekvő felmérést végez a kisebbségi nyelvi jogok gyakorlatba ültetéséről. A felmérés első részében a helységnévtáblákat, az önkormányzatok és ezek

utóbbi 2 évben folytatott tevékenysége¹⁹ nem kapcsolhatók az autonómia konkrét megvalósításának céljához.

További két magyar párt tevékenykedik Erdélyben, a Magyar Polgári Párt (MPP) és az Erdélyi Magyar Néppárt (EMNP). Az MPP nem jegyez külön autonómia-tervezetet, láttuk, hogy az RMDSZ 2014-es tervezetét támogatta, a kidolgozásában részt vett. Ugyanakkor, van az MPP-nek olyan politikusa, aki szerint nem is szükséges a pártnak a kérdéssel külön foglalkoznia, Kulcsár Terza József ugyanis korábban azt nyilatkozta, hogy a Székely Nemzeti Tanács tervezete politikai szempontból megfelelő.²⁰

Az EMNP az autonómia kérdésében kidolgozott programmal rendelkezik, a párt keretprogramja nemcsak az autonómia fontosságát tételezi, hanem ennek megvalósítását is vizionálják. Az autonómiát a közigazgatás reformja, és pedig az aszimmetrikus regionalizmus megvalósítása révén tervezik elérni. Az EMNP a régiók kialakítását az önkormányzati társulásokban és mozgalmakban is megjelenő törekvések figyelembe vételével, az aszimmetrikus regionalizmus elvei alapján képzelel el. A régiók az adott alkotmányos keretek között, saját adottságaik, hagyományaik és identitásuk alapján, szabályozott törvényalkotási folyamatban szerzik meg azokat a hatásköröket, amelyekkel a politikai-közigazgatási önkormányzást gyakorolják. Az állam kötelező módon és kizárólagosan ellátja a hadügy, a külügy, a pénzügy, a nemzetbiztonság terén adódó feladatokat, minden egyéb területen pedig annyi hatáskört ad át a régióknak, amennyit az illető területi-politikai közösség jóléte szempontjából szükségesnek tekint. Mindazonáltal szükséges egy kerettörvényben szabályozni a hatás- és feladatköröknek azt a minimu-

intézményeinek névtábláit, valamint a minisztériumok alá tartozó megyei intézmények feliratozását vizsgálta a Szövetség. A monitorizálás során munkatársaink a 2002-es népszámlálás adataiból, a 2007-ben módosított törvényt figyelembe véve dolgoznak.” – 2016 februári döntés.

¹⁹ A Kulturális Autonómia Tanács (KAT) Nemzetpolitikai kerekasztal című rendezvénysorozata érdekes témákat érintett 2014-től kezdődően, de egyik sem kapcsolódott az autonómia kérdéséhez.

²⁰ Lásd: <http://www.kronika.ro/erdelyi-hirek/mpp-idohuzas-az-uj-autonomia-tervezet/print> (2016.09.21.)

mát, amelyet minden régió önkormányzatának meg kell kapnia, illetve el kell látnia. A régiókat politikai egyeztetéssel, népszavazások útján történő konzultációval, a létező történeti, nyelvi, kulturális és nemzeti kisebbségi identitások tiszteletben tartásával, valamint az Európai Unió regionális politikáinak figyelembe vételével kell kialakítani. Biztosítani kell ugyanakkor azokat az alkotmányos mechanizmusokat is, amelyek bizonyos feltételek mellett lehetővé teszik a már létrejött régiók határainak a kiigazítását az érintett lakosság - helyi közösségek - megkérdezése mellett. A tervezett autonómia törvényes kereteit szakértői csapat dolgozta ki (Bakk Miklós vezetésével). Az EMNP nem parlamenti párt, ezért az autonómia érdekében más eszközökkel tud fellépni, mint egy parlamenti képvisellel rendelkező párt. Autonómia-karavánt szerveznek Erdély-szerte, amelynek célja az autonómia eszméjének a terjesztése, a felmerülő kérdések tisztázása. Ugyanakkor a párt állásfoglalásaiban rendre utal az autonómiára, mint a közösségi jövő meghatározó elemére.

Vannak szerzők, akik az autonómiát a magyar képviseletek közötti verseny tétjének tekintik. Ezzel nem értek egyet. Az autonómia kérdése a magyarság hosszú távú megmaradásának a kérdése – ha volna is verseny a magyar pártok között autonómia-ügyben, az nem a pártok egymás közötti versengéséről szól, hanem ezek politikai szerep-értelmezéséről.

A civil szereplők közül elsőként a Székely Nemzeti Tanácsot kell említeni.²¹ Az SZNT elnöke szerint a Székely Nemzeti Tanács a székely népnek azt az akaratát közvetíti, hogy az újrალétesítendő autonóm Székelyföldön minden szakpolitikai kérdést, amely e régió őshonos közösségének életét, létezését, fennmaradását érinti, saját törvényhozó és végrehajtó intézményei oldjanak meg, hogy a Székelyföldnek pénzügyi autonómiája, saját adópolitikája legyen és saját beruházási és fejlesztési rendszere. Az SZNT számára az autonómia nem egy javaslat, hanem alapvető közösségi jog, a székely nép országon belüli önrendelkezése, amelyet a helyi és regionális jogkörök és önkormányzati eszközök révén gyakorol. Magát a Székely Nemzeti Tanácsot a települések helyi közs-

²¹ Más, fontosságban az SZNT-hez mérhető civil szereplő nem lévén, más civil szervezetekkel nem foglalkozom.

ségeinek akarata hozta létre, ezeknek a közösségi törekvéseknek a köz-képviselőit. Izsák Balázs szerint az autonómia nem arra való, hogy egy szakpolitikai kérdést megoldjon, hanem arra, hogy a szerves törvénnyel létrehozott Székelyföldnek minden szakpolitikai kérdését megoldás céljából átutalja a törvény által közhatalommal felruházott regionális jogalkotó és végrehajtó szervei elé. Ennek a közhatalomnak rendelkeznie kell azokkal a jogkörökkel is, amelyek révén biztosítja az őshonos közösség fennmaradását szülőföldjén és magyar nemzeti önazonosságának megőrzését.²² Végezetül a helyi magyar-román viszonyt illetően kijelenti, hogy az SZNT autonómia-tervezete tételezi Székelyföld lakóinak jogegyenlőségét, sőt előírja azoknak a feltételeknek a megteremtését, amelyek biztosítják az egyének és az általuk alkotott közösségek teljes és tényleges egyenlőségét és szabadságát, elhárítanak minden olyan akadályt, amely megghiúsíthatja, vagy gátolhatja ezek teljes körű kibontakozását, s megkönnyítik minden állampolgár számára a politikai, gazdasági, művelődési és társadalmi életben való részvételt.

A fenti idézetből is látható, hogy az SZNT az autonómia vonatkozásában világos, szakmailag megalapozott álláspontot képvisel, és a megfogalmazott célt mozgalmi úton is képviseli és szolgálja. Az utóbbi évek visszhangos SZNT-s rendezvényei – Székelyek Nagy Menetelése (2013),²³ őrüzek Székelyföld határán (2015),²⁴ székely szabadság napja minden esztendő március 10-én,²⁵ – országos és nemzetközi szinten nyomatékkal jelenítik meg a székely autonómia-igényt. A közös identitás alapján felépülő mozgalmak társadalmi szerepe jelentős, hiszen

²² Lásd: http://www.sznt.sic.hu/hu-sic/index.php?option=com_content&view=article&id=132%3Aaz-autonomia-a-szabadsag-intezmenye-es-nem-koezpolitikai-alternativa&catid=19%3Aatanulmanyok&Itemid=25&lang=fa (2016.09.20.)

²³ Tízezrek vettek részt a Székelyek Nagy Menetelése rendezvényen Romániában, ahol Berecktól Kőkösögig 53 kilométer hosszú felvonulással tüntettek a székely autonómiáért.

²⁴ Székelyföld peremtelepülésein őrüzek és felfele irányított fénykévek hirdették október 24-én: hol húzódik Székelyföld természetes, történelmileg kialakult regionális határa.

²⁵ 1854. március 10.-én végezték ki a marosvásárhelyi Postaréten a Székely Vértanúkat, akik a Makk-féle összeesküvés tagjaiként kívánták az elbukott magyar forradalom és szabadságharc lángját újra fellobbantani.

bizonyos közösségek (értékeit és érdekeit) védik, az ellenállást erősítik. A mozgalom kollektív cselekvést jelent, ez esetben tiltakozást. Az SZNT ehhez keres és talál megfelelő alkalmakat. Ezek a társadalmi mozgalmi megnyilvánulások megjelenítik a politikai válsághelyzetet, kanalizálják a társadalmi véleménynyilvánítást, és a cselekvő részvétel lehetőségét biztosítják.

Román oldalon a kép egyszerűbb. Romániában nincs olyan közintézmény, amely az autonómiát a kisebbségek teljes jogegyenlőségét biztosító intézményként elfogadná. A román parlamenti pártok vezető politikusainak az autonómiát elutasító nyilatkozatainak jobbra csak a hangvétele különbözik, vérmérsékletük szerint. 2013-ban, a közigazgatási reform miatt kialakult szakmai és politikai vitákban megszólaló politikusok érvelésének az elemzése azt mutatta, hogy egyöntetű a magyar igények elutasítása a politika országos szinterein.²⁶ A politika helyi és regionális szintjein, főleg székelyföldi helyszíneken az elutasításnak más a stratégiája, többnyire konkrét ügyek kapcsán indítanak jogi vagy politikai támadásokat. És itt érdemes utalni arra, hogy a székely megyékben élő helyi románság visszatérő panasza, hogy nincs igazi képviselőjük. A helyhatóságokban magyar többség van, itt nem uralják a helyzetet, sőt. A prefektus általában román, de ő nem képvisel, hanem a központi hatalmat képviselve számon kér, utasít vagy pert indít. A román pártok itt gyengék – ezért hozták létre 2005-ben Kovászna, Hargita és Maros Megye Románjainak Civil Fórumát.²⁷ Ennek a legitimitását viszont magyar oldalon kérdőjelezzik meg, több okból. Egyrészt mert civil szervezet, nincs általános felhatalmazása a helyi románság képviselőjére. Továbbá a szervezet maga, bár alapvető célként fogalmazza meg az interetnikus párbeszéd kialakítását és fenntartását, ennek érdekében semmit nem tesz. Propaganda célból létrehozott szervezetnek mondhatnánk, fő feladata a „román kisebbségi modell”, a romániai interetnikus

²⁶ Lásd Bodó Barna előadását (Román politikusok az autonómiáról) az EMNT által szervezett 2014-es konferencián (Autonómia-tervezetek és regionalizmus a politikai képviselő asztalán).

²⁷ Román neve: Forumul Civic al Românilor din Covasna, Harghita și Mureș.

kapcsolatok hirdetése és terjesztése. Illetve helyismeretre való hivatkozással követelnek igazságtételt vélt sérelmeik miatt.

A román állami szervek és pártvezetők állásfoglalásai alapján joggal merül fel a kérdés: értik-e az autonómia mibenlétét? Erre egyetlen példát idéznék. Visszatérő fogalom az etnikai alapú területi autonómia,²⁸ ami sem a magyar, sem a nemzetközi szakirodalomban és politikai szóhasználatban nem létezik. Magyarul és angolul területi autonómiáról (territorial autonomy) beszélünk. Ebben az esetben egy terület lakossága kap autonómiát, hogy saját ügyeit maga intézze. A terület lakosságába beletartozik minden itt élő, tartozzon a többséghez avagy egy kisebbséghez. A román csúsztatás – etnikai alapon területi – igazából veszélyes félreértelmezés. Hiszen ha etnikai alapon kialakított területi autonómiáról volna szó, akkor onnan távoznia kellene mindenkinek, aki nem tartozik a helyi etnikai többséghez. Ez fasizmus volna. A javasolt székelyföldi autonómia nem jelenti azt, hogy bárkitől bármit elvennének, bárkinek távoznia kellene, hanem azt, hogy a helyi magyarok többletjogokat kapnak, miközben a románság megőrzi létező jogait.²⁹ A többletjogok a saját létüket és kultúrájukat illető döntési jogosítványról szól. Aggasztó, hogy a román média következetesen etnikai alapú területi autonómiáról beszél – és ez ellen jogosan lázadhatna fel bárki. De ez félreértelmezés vagy tudatlanság. Bármilyen is a magyarázat, a lényeg, hogy a politikai felek elbeszélnek egymás mellett.

Szakmai téren más a helyzet, igenis vannak román kutatók, akikkel lehetséges a párbeszéd (Gabriel Andreescu, Ioan Stanomir, Valentin Stan, Renate Weber) és léteznek közös munkák is. De ez nem változtat az alaphelyzeten, nincs közös megoldás-keresés.

²⁸ Románul: Autonomie teritoriala pe criterii etnice.

²⁹ 2010 márciusában a Román Civil Fórum nagygyűlést szervezett Maroshévízen, tiltakozásképpen az „úgynevezett Székelyföld” etnikai alapú területi autonómiáját célzó törekvések ellen. A nagygyűlésen a nacionalista pártok képviselői mellett az akkor ellenzékben lévő szociáldemokrata párt frissen megválasztott elnöke, Victor Ponta is felszólalt, kijelentve, hogy: „Egyetlen románnak sem kell távoznia arról a helyről, ahol született, ahhoz, hogy úgy érezze, a saját országában van.” Majd folytatta: „Úgy gondolom, hogy a Székelyföld nem Románia, mivel nem létezik a Székelyföld.”

Zahorán Csaba készített nemrég egy elemzést a kisebbségi kérdés-sel kapcsolatos román-magyar párbeszédéről.³⁰ A nem éppen barátságos diskurzust alakító tényezőket ekként foglalta össze: „a román politikai elit – mind a központi, mind a székelyföldi – nagyobb része egyrészt továbbra is ragaszkodik a klasszikus nemzetállami eszméhez (a román politikai nemzet ideája, a romániai társadalom egységes szervezése, homogenizálása) és az erőforrások minél nagyobb fokú ellenőrzéséhez (centralizáció, igaz, ezen változtathat a regionalizációs folyamat), a román elitcsoportok féltik azokat a pozíciókat, amelyekre még 1989 előtt tettek szert a Székelyföldön, másrészt szintén közösséget építenek.” Vagyis eltérő történelemszemléletről, eltérő kiindulópontokról (viszonyítási pontokról) és eltérő társadalmi logikákról (jövőképekről, emancipációs törekvésekről) kell beszélni. Ehhez jönnek a különbözőképpen értelmezett nemzetközi hatások, a változó belpolitikai tényezők hatása. Összefoglalva: a kisebbségi jogokkal kapcsolatos részletkérdéseket illetően egyes román politikusok hajlandók tárgyalni, de az autonómiára határozottan nem a válasz. Gyanakvással fogadnak minden magyar kezdeményezést, a „szűken értelmezett nemzetállami keretek tágítását reflexszerűen és határozottan elutasítják”, a hagyományos nacionalista minta szerint.

Mielőtt röviden összefoglalnám a dolgozat fő tételeit, egy további érdekes és fontos tényezőre utalnék, amely szintén befolyásolja az autonómia esélyeit Közép-Kelet-Európában, vagyis ott, ahol párhuzamos és rivalizációs nemzetépítési folyamatoknak vagyunk tanúi mind a mai napig. A nemzetközi környezet, az európai események és folyamatok kihatnak a székely autonómia esélyeire is. Nem szándékozom a bemutatni, miként foglalkozik a nemzetközi jog az autonómia kérdésével, a legfontosabb dokumentumok jól ismertek, és az utóbbi időben kevés új állásfoglalás született.³¹ Ugyanakkor az utóbbi évtizedben több

³⁰ Zahorán Csaba: A székelyföldi autonómia a román politikai diskurzusban, https://www.academia.edu/7933029/Zahor%C3%A1n_Csaba_A_sz%C3%A9kelyf%C3%B6ldi_auton%C3%B3mia_a_rom%C3%A1n_politikai_diskurzusban (2016.09.15.)

³¹ Megemlítendő a Kalmár Ferenc budapesti politikus által előterjesztett, 2014. áprilisban 9-én Strasbourgban az Európa Tanács által elfogadott, a nemzeti kisebbségek

olyan eseménynek lehettünk tanúi, amelyek közvetett módon hatottak a romániai kisebbségi jogérvényesítésre (Koszovó kiválása Szerbiából, a katalán autonómia-mozgalom, a skót kiválási népszavazás), ezek elemzése megérdemel egy külön dolgozatot.

A székely autonómiával kapcsolatos elemzés fő tételei/következtetései, pontokba szedve. 1) Az elméleti előmunkálatok elkészültek, elméleti szempontból nincs akadálya annak, hogy az autonómia érdekében nyomatékosabban fellépjen a politikai és a mozgalmi/civil elit. 2) A romániai magyar politika nem alakított ki közös, minden szereplőre kiterjedő stratégiát az autonómia képviselőire és érvényre juttatására. Nincs igazi magyarázat arra, hogy a valamikor beharangozott és elnapolt egyeztetés miért nem kezdődik el a politikai elit szintjén. 3) Végül pedig szinte semmi nem történt annak érdekében, hogy sikerüljön újra-definiálni az alaphelyzetet, miszerint a román nemzetépítés a magyar nemzetépítés ellenében bontakozott ki, és utóbbi a román nemzetépítés számára a konstitutív kontrasztot, egyben a szükséges ellenségképet szolgáltatva. Vagyis domesztikálni kell a román nemzetépítésben fontos funkcióval bíró magyar ellenségképet.

Irodalom

- Bakk Miklós 2011: *Autonómia – cél vagy eszköz?* http://www.mensura.ro/iras/autonomia_cel_vagy_eszkoz
- Bakk Miklós 2013: A román államépítés hagyománya – és következményei régiósítás terén, előadás, Sepsiszentgyörgy, 2013.nov.16.
- Bakk Miklós 2014: Állampolgárság és autonómia, *Krónika*, 2014.V.24.
- Bárdi Nándor 2004: Javaslatok, modellek az erdélyi kérdés rendezésére, *Magyar Kisebbség*, 1-2.
- Bárdi Nándor 2013: *Ankét-válasz a Koinónia kiadó autonómia kötetében*, http://real.mtak.hu/14744/1/bn_autonomia_2013_05_16.pdf (2015.09.10.)
- Bernhardt, Rudolf 1981: *Federalism and Autonomy*. In Dinstein, Y. (ed.) *Models of Autonomy*. Tel Aviv University (Faculty of Law), Transaction Books, New Brunswick – London. 23-28.

európai helyzetéről és jogairól szóló Jelentés, amely újabb mérföldkő és hivatkozási alap Európában a kisebbségi kollektív jogok területén.

- Bognár Zoltán 2007: *Kisebbségi autonómiák és a kisebbségek érdekeit szolgáló regionális autonómiák az Európai Unió tagállamaiban*. RMDSZ Ügyvezető elnöksége, Kolozsvár.
- Bognár Zoltán 2008: Romániai magyar autonómiakonceptciók. Az 1989 és 2006 között kidolgozott törvénytervezetek, *Társadalom és Politika* 1-2.
- Bottoni Stefano 2008: *Sztálin a székelyeknél. A Magyar Autonóm Tartomány története (1952–1960)* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda
- Egyed Ákos /elnök/, Bárdi Nándor, Hermann Gusztáv Mihály, Kolumbán Zsuzsánna, Oborni Teréz, Pál Judit, Reisz T. Csaba 2016: *Székelyföld története I-III*. MTA BTK, EME, Haáz Rezső Múzeum, Székelyudvarhely
- Miklósné Zakar Andrea 2010: Autonómia – elmélet és gyakorlat, *Tér és Társadalom / TÉT*, 3, 75-91.
- Pozsony János Csaba 2013: A székely autonómia, mint ideológia és politikai mozgalom, *Morfondír // morfondir.ro* 9. szám (2013. március 8. – 2013. március 14.)
- Stanomir, Ioan 2009 (coord.): *Raport al Comisiei Prezidențiale de Analiză a Regimului Politic și Constituțional din România*, http://old.presidency.ro/static/rapoarte/Raport_CPAPPCR.pdf (2016.09.15.)
- Varga Attila 2004: Autonómia – mint politikai beszédtema, mint társadalmi igény, mint közjogi állapot, *Magyar Kisebbség*, 1-2.
- Vincze Gábor 2000: A székely autonómia kérdése 1945-46-ban. Előadás Tusnádfürdőn, a 2000. Ápr. 13-15-i Székelyföld konferencián. http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf12593.pdf (2016.09.16.)
- Zahorán Csaba 2014: A székelyföldi autonómia a román politikai diskurzusban, https://www.academia.edu/7933029/Zahor%C3%A1n_Csaba_A_sz%C3%A9kelyf%C3%B6ldi_auton%C3%B3mia_a_rom%C3%A1n_politikai_diskurzusban